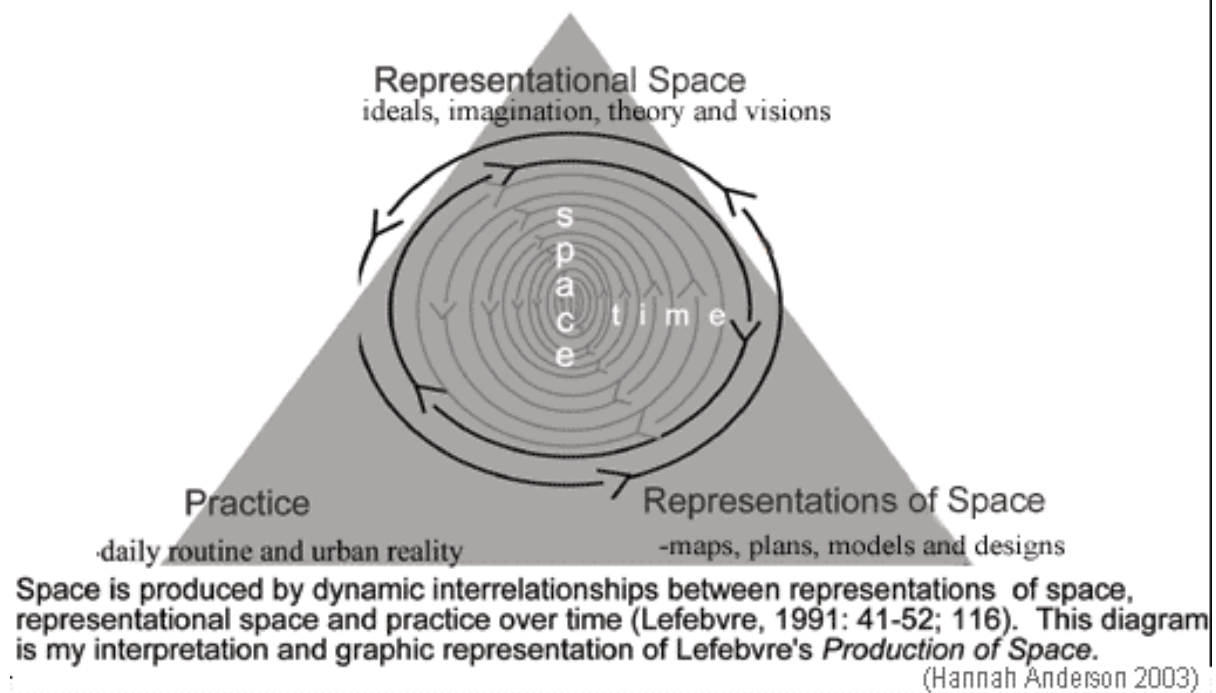

Univerzitní geografické vzdělávání

A.Hynek, G.Novotný 26.4.2017

(původní text: A.Hynek, verze 4.10.2015, rozšířeno s G.Novotným 3.3.2017, upraveno A.Hynkem 26.4.2017)

Top 10 Reasons to Study Geography

http://www.cgeducation.ca/resources/why_geography/top10.asp

1. To understand basic physical systems that affect everyday life (e.g. earth-sun relationships, water cycles, wind and ocean currents).
2. To learn the location of places and the physical and cultural characteristics of those places in order to function more effectively in our increasingly interdependent world.
3. To understand the geography of past times and how geography has played important roles in the evolution of people, their ideas, places and environments.
4. To develop a mental map of your community, province or territory, country and the world so that you can understand the “where” of places and events.
5. To explain how the processes of human and physical systems have arranged and sometimes changed the surface of the Earth.
6. To understand the spatial organization of society and see order in what often appears to be random scattering of people and places.
7. To recognize spatial distributions at all scales — local and worldwide — in order to understand the complex connectivity of people and places.

8. To be able to make sensible judgements about matters involving relationships between the physical environment and society.
9. To appreciate Earth as the homeland of humankind and provide insight for wise management decisions about how the planet's resources should be used.
10. To understand global interdependence and to become a better global citizen.

Geografické vzdělávání je založeno na znalostech a dovednostech geografie jako vědní disciplíny s přidanou pedagogikou. Geografie je také uměním porozumět prostorovosti světa/prostoralizaci v prostorových pojmech vystihujících (Hynek, 2011, upraveno):

- Místa – lokusy, lokály s významem
- Území – prostorová diferenciaci, vlastníci, uživatelé, dotčení, plánování
- Města a venkov – prostorové systémy lidských společenství
- Krajiny, životní prostředí – environmentální a ekologická prostorovost
- Regiony – prostorová integrace, FG regiony, regiony uzlové, stejnorodé, lidové
- Globiony – krajinné podle Milkova, humánní/realms podle de Blije, Země/Svět jako prostorové celky – pevniny a oceány, světové kultury

Hlavní atributy těchto prostorovostí jsou (ESPECT, Hynek a Hynek, 2004):

- Ekonomické
- Sociální
- Politické
- Environmentální/ekologické
- Kulturní
- Technologické

Cloke et al. (2014) rozlišují patero znalostí: popis, zkušenost, interpretaci, vysvětlení a kritiku.

Tab. 1: Přístupy k současné humánní geografii – schéma (In: Cloke P. et al., 2014, xxii)

typ vědění	přístup	ilustrativní příklady
popisné	věnuje hlubší pozornost hledání cest, jež reprezentují geografie, které běžně vnímáme	statistické popisy, GISové vizualizace a mapy; vypátrání prostorových sítí a asociací; podrobnější představy jednotlivých míst.
zkušenostní	porozumění geografii jako součásti lidské zkušenosti	důraz kladený na zkušenostní poznatky získané prostřednictvím práce v terénu; humanistický zájem s porozuměním rozmanitých zkušeností jiných lidí se světem
porozumějící	rozpoznání a využití významů z geografii světa	práce zaměřená na geografické reprezentace a na navazující diskurzy; často spojené s tzv. kulturním obratem
vysvětlující	vysvětlování, proč geografie světa vykazují formy a procesy, jež mají	geografická vysvětlení v rozsahu od prostorové vědy hledající prostorové zákony, k nyní běžnějším socio-prostorovým analýzám

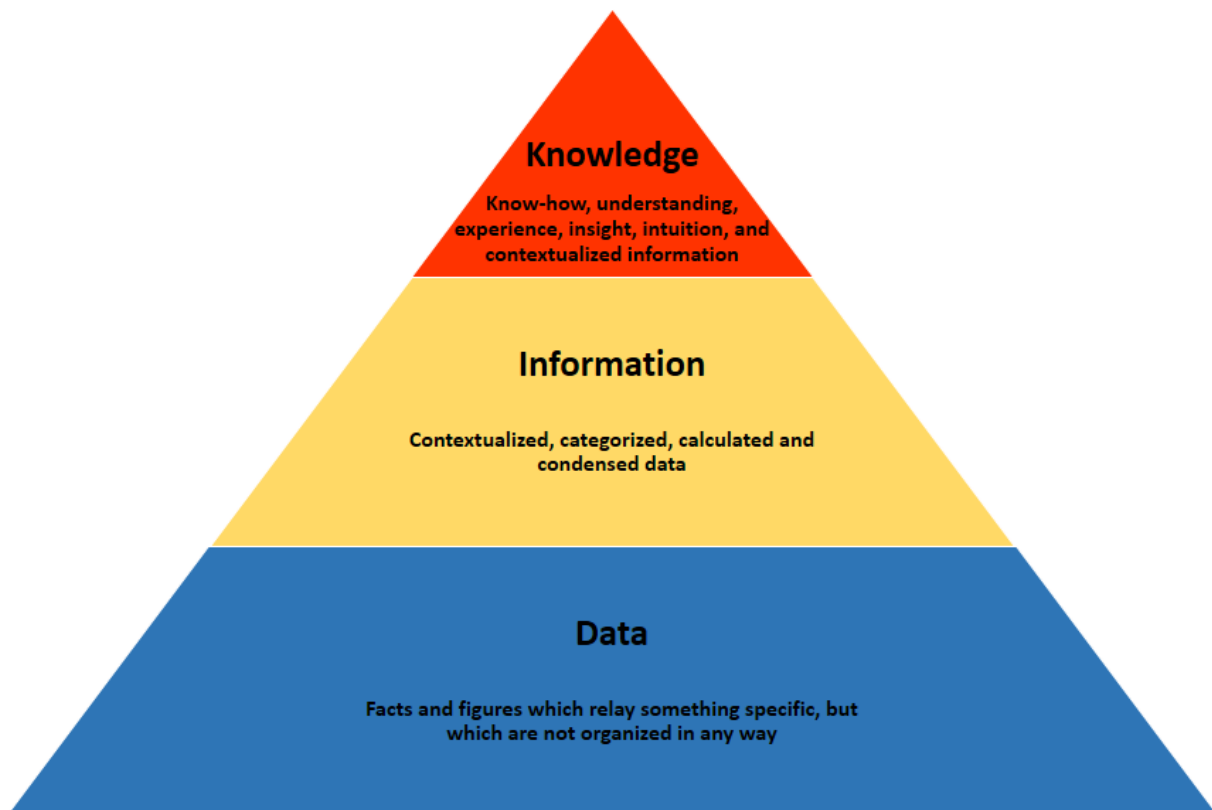
		kauzálních procesů
kritické	důsledně hodnotící a posuzující geografie světa, rovněž vlastní i jiná jejich porozumění	kritika může být chápána jako široký postoj k zeměpisnému vědění; to také může být spojeno s pracovními verzemi, jež se výslovně označují jako formy "kritické geografie".

Philosophy	How poverty is researched	Main methodologies
Empiricism	Facts and statements about poverty are collected and presented for interpretation by the reader (e.g. indices of poverty – social welfare status, housing tenure). Data are understood to 'speak for themselves'	Presentation of experienced facts and statements; descriptive statistics
Positivism	Poverty is explained through testing a hypothesis by collecting and scientifically testing data related to poverty (e.g. statistically testing whether poverty is a function of educational attainment)	Surveys, questionnaires, secondary analysis of other quantitative data sets Would rarely use qualitative methods/data
Phenomenology	To understand poverty it is necessary to reconstruct the lifeworld of people who are poor (e.g. we need to try and see the world through the eyes of poor people). This might be attempted by talking to them about their life experiences	In-depth interviews; ethnography Would rarely use quantitative methods/data
Existentialism	Poverty is understood by trying to gain insight into how people who are poor come to know, ascribe meaning and interact with the world (e.g. interviewing poor people about how they decide how much money they spend on different things)	In-depth interviews; ethnography; participant observation Would rarely use quantitative methods/data
Pragmatism	Poverty is understood by observing how individuals in society interact to produce conditions which sustain destitution (e.g. examining whether poor people remain poor because they live in a cycle of crime, under-education, low self-esteem)	Ethnography; participant observation
Marxism	Poverty is explained through the examination of how society is structured for the purposes of capital accumulation (e.g. we need to examine how the interests of capital are served by retaining unskilled, low wage jobs rather than distributing fully corporate profit)	Observation; quantitative analysis of secondary sources; deconstruction of policy documents; interviews
Post-structuralism	Poverty is understood through an examination and deconstruction of complex (and often contradictory and paradoxical) exclusionary practices of society, as expressed through discursive and material practices (e.g. deconstructing cultural norms, myths and practices that reproduce exclusionary processes which seek to marginalize poor people from material wealth)	Observation; deconstruction of documents and practices Would critique and deconstruct quantitative data/methods but would rarely use them
Feminism	Poverty is understood by examining the ways in which power works to create and reproduce certain social and spatial relations (e.g. examining the unequal access to work and wealth between men and women and the role of patriarchy in reproducing such relations)	Interviews; focus groups; ethnography; participatory methods; surveys; questionnaires; analysis of secondary data sets

Table 8.2 Different approaches used to conceptually frame and investigate issues of poverty. Adapted from Kitchin and Tate (1999)

Michael Goodchild, 2009:

Central to the argument is the distinction between data, information and knowledge. The term data is most often associated with observation, while the term information implies that data have been manipulated, filtered, processed and interpreted into a form that addresses some definite use. Knowledge includes the general principles that are abstracted from information: the theories, models and procedures that have been tested and found to work, and are available for application

Obr.1: A.Frost: <http://www.knowledge-management-tools.net/knowledge-information-data.html#ixzz4AA8tLSeH>

Rozdílné přístupy používané ke konceptuálnímu rámcování a zkoumání témat chudoby (Cloke et al., 2014):

- Empiricismus
- Pozitivismus
- Fenomenologie
- Existencialismus
- Pragmatismus
- Marxismus
- Post-strukturalismus
- Feminismus

Tab. 2: Nová taxonomie a tři domény znalostí (Marzano & Kendall 2007). Podle J. Vávry (2011)

Taxonomické	Systémy myšlení	Domény znalostí
--------------------	------------------------	------------------------

úroveň		
Úroveň 1	Obnovování (<i>Retrieval</i>)	I Informace
Úroveň 2	Pochopení (<i>Comprehension</i>)	II Mentální postupy
Úroveň 3	Analýza (<i>Analysis</i>)	III Psychomotorické postupy
Úroveň 4	Používání znalostí (<i>Knowledge Utilization</i>)	
Úroveň 5	Metakognice (<i>Metacognition</i>)	
Úroveň 6	Přemýšlení o sobě (<i>Self-system Thinking</i>)	

Tuto taxonomii vzdělávacích postupů považujeme za základní i v geografickém vzdělávání.

Bednarz (2015) specifikuje uskutečňování vzdělávacích cílů v geografickém vzdělávání na sedmero sloves: identifikovat, popsat, konstruovat, analyzovat, vysvětlit, srovnat a hodnotit. Důležitá je (re)prezentace geografie a politika jejího uplatňování. Hynek (2011, upraveno) vidí tyto inovativní linie v geografii:

- Vývoj výzkumných témat
- Promýšlení prostorovosti – jádro geografického myšlení a praktik
- Prostorové materiality – multiplicity a asambláže v deleuzovském smyslu
- Moc a touha, afektivní fenomenologie prostorovosti, percepce a imaginace
- (Terénní) prostorové expertízy
- Posilování občanského geografického vědomí

Klíčové pojmy a hlavní ideje v geografii:

- Prostorové vztahy, procesy, uspořádání, interakce geodiverzita, růst, rozvoj, úpadek
- Aktéři, sítě, aktanti – body, tělesa, linie, sítě, povrchy (haggettovský základ)
- Bída, hlad, zdraví/nemoci/hygiena, voda, energie, bydlení, finance, útlak
- Životní prostředí (plurál), ekologie, krajinné ekosystémy/slужby, znečištění, odpad
- Události, změny, resilience, disparity, spolupráce a spory, války, terorismus
- Trvalá udržitelnost a bezpečnost, občanství, gramotnost, vládnutí, perspektivy

Geografické vzdělávání není transformací geografie, nýbrž translací geografie do vzdělávání. Proto rozlišujeme geografické kurikulum, které spolu s vedením geografické výuky, geografickými projekty, geografickými cvičeními včetně kartografických, terénním geografickým vzděláváním a geografickým myšlením v geografickém vzdělávání tvoří základ učitelské geografie. Předkládáme osnovu univerzitního geografického vzdělávání:

A Ekosféra – příroda Země

A - procesní pojetí fyzické geografie, složky a složené prostorovosti, přírodní kapitál Země (geografický obal Země, krajinná sféra v geografickém pojetí, biosféra)

Podnebí a počasí

1. Magnetosféra – magnetické pole Země/vliv Slunce a vliv na život na Zemi, ozonoféra. Struktura a složení atmosféry, troposféra-stratosféra-mezosféra-

termosféra-exosféra. Pohyb Země kolem Slunce, ekliptika a sklon zemské osy, den a noc, časová pásma.

Energie v atmosféře - kaskáda toku sluneční energie, radiační bilance.

- 1.1. Počasí: troposféra, aktivní povrch Země, přenos tepla a vlhkosti, lidské zásahy. Tlakové pole v troposféře - stabilita vzduchu a nestabilita, rozložení tlaku, teploty a srážek, vzduchové hmoty, fronty, typy počasí. Mapy slunečního záření, radiační bilance, tlaku a teploty v lednu a červenci, synoptické systémy a mapy, předpovědi počasí. Místní větry.
- 1.2. Podnebí: sluneční záření, atmosférická cirkulace, aktivní povrchová vrstva, vzduchové hmoty, fronty, stálé a sezónní proudění vzduchu (pasáty, monzuny, cyklony), Coriolisova síla, změny klimatu, současná klimatická změna. Topoklima na Zemi. Tematické klimatické mapy Země: Alisov, Köppen, Troll-Pfaffen.
2. Vodní planeta: rozložení a oběh vody na Zemi, rovnice vodní bilance
  - 2.1. kontinentální srážky-odtokové režimy, úmoří a povodí, průtoků výboj, run-off, vodní bilance rovnice. Mapy výšky odtoku a režimů
  - 2.2. řek - povodí a sítě, odvodnění vzor, řeka procesy a režimy, povodně, základní úrovně a tříděné řek. Jezera, mokřady, ústí řek, delty, vlhkých a suchých oblastí
  - 2.3. oceány, moře: biogeochemie, teplota, slanost, hustota, mořský led, sedimenty, pobřeží moře / oceánu, bathymetrie – zonace vod: povrchové, přechodné, hlubinné, oceánské dnové. Vlnění moře / oceánu, cirkulace vod v zónách a mezi zónami, mořské proudy, příliv a odliv, tsunami. Mapy oceánů, oceánografie, oceány - Atlantik, Pacifik, Indický, Arktický, Jižní
3. Tvary zemského povrchu: hypsometrie a bathymetrie, vyvýšeniny-sníženiny-plošiny, jejich velikost/měřítko. Nížiny, pahorkatiny, plošiny a planiny, tabule, klenby, pánve/kotliny, podhůří, vysočiny, náhorní vysočiny, pohoří – nížina, středně vysoká a vysoká (hornatiny – velehory). Toporeliéf.
  - 3.1. Endogenní procesy – Zemské nitro: kůra, plášť, jádro, geotermální zdroje a toky. Litosféra, litologie - horniny a zeminy, horninový cyklus, zemětřesení a vulkanismus, desková tektonika, okraje desky, kolizní zóny, kratony a orogeny. Geologické a tektonické struktury, morfostruktury, kras.
  - 3.2. Exogenní procesy – zóna hypergeneze, zvětrávání, působící činitelé - sluneční záření, zemská gravitace, tekoucí voda, vítr, mráz-sněh-led, organismy a člověk. Morfoskulptury - fluviální, aridní, ledovcové, periglaciální, glaciální. Reliéf jako retranslátory a produkt interakce endogenních a exogenních sil, geomorfologické mapy.
  - 3.3. Pobřežní tvary a procesy jejich utváření. Tvary mořského/oceánského dna – šelf, kontinentální svah, pánve, příkopy, hřbety, hory, ostrovy a souostroví, atoly, útesy
4. Půda jako přírodní těleso, pedon a polypedon, pedogenetické faktory, půdotvorné procesy, textura a struktura půdy, půdní agregáty / pedy, půdní horizonty, půdní profil, půdní pokryv / pedosféra. Vlastnosti půdy, půdní

typy - zonální, azonální, intrazonální. Půdní kombinace, půdní mapy.

Terénní a laboratorní studium půd, půda jako přírodní zdroj, půdní služby.

5. Biota

5.1. biogeochemické cykly, biocenózy - látkové a energetické toky v ekosystémech, potravní řetězce, primární a sekundární produkce, detritické procesy. Populace a společenstva, producenti-konzumenti- rozkladači. Modely ekosystémů.

5.2. biomy na kontinentech, vegetace a fauna. Šířkové pásy a pásma, poledníkové sektory, zóny, výškové stupně. Tematické mapy biomů a výškových stupňů na Zemi.

5.3. Mořská biota, hloubkové stupně, mořský plankton, nekton, bentos, hydrotermální průduchy. Mapy, obrazová dokumentace, nákresy.

6. Fyzickogeografická prostoralizace: komponentní a kompozitní prostorové jednotky

6.1. Složkové sféry/obaly - litosféra-pedosféra-hydrosphere-biosféra-atmosféra

6.2. Přírodní globiony (Milkov- varianty krajinné sféry): terestrické, hydroterestrické, glaciálně-terestrické, mořské glaciální, šelfové, mořské/oceánské epipelagické, bathyální, abysální, hadální

6.3. koncentrické polární vrchlíky/čapky, pásy, pásma, sektory, jádra

6.4. FG regiony, chory, topochory, topy. Kontinentální výškové a mořské/oceánské hloubkové stupně

6.5. Přírodní krajinné ekosystémy, jejich trvalá udržitelnost, resilience, zranitelnost, živelné pohromy, rizika, ohrožení, ekosystémové služby

Viz ppt: Základy FG

B Ekumena: svět lidí prostorově.

Ba Ekumena: svět lidí prostorově

Geografický/pozemský prostor, prostoralizace a prostorovost

→ Klíčové geografické termíny:

- ✓ poloha – umístění, postavení, propojení
- ✓ směr a vzdálenost
- ✓ velikost a měřítko
- ✓ atributy/vlastnosti
- ✓ hustota, rozptyl, uspořádání/pattern
- ✓ procesy tvarující pozemský prostor
- ✓ procesní uspořádání bodů, linií/sítí, povrchů, objektů = prostorovosti

- Země/Svět v prostorových termínech. Data, mapy, souřadnice, GIS. Humánní systémy a prostorové interakce – komplementarita, transferabilita, intervenující příležitosti. Vzdálenostní omezování, gravitační koncept, potenciál, pohyb.
- Lidské prostorové chování – individuální akční prostor, obezřetnost, bezpečí a bezpečnost, tyranie času, vzdálenost a lidské interakce, akumulace informace – znát?vědět? mobilita. Environmentální percepce a imaginace, mentální a kognitivní mapy.
- Rozvoj, trvalá udržitelnost a bezpečnost:
  - ✓ ekonomické míry rozvoje – HDP/HNP, energetická spotřeba, difuze technologií
  - ✓ životní úroveň, životní styl, chudoba, bída, podvýživa
  - ✓ nesvoboda, války, terorismus, role pohlaví
  - ✓ neekonomické míry rozvoje – vzdělávání, veřejné služby, zdraví
  - ✓ trvale udržitelný rozvoj - Millennium Ecosystem Assessment, CICES

Prostorovosti:

- Místa:
  - ✓ topo-chorická/site-situation prostorovost, lokusy, lokály, poloha/umístění
  - ✓ domov, sídliště/čtvrť, společenství/komunita, osobní a sdílená zkušenost, oni a my, identity a difference
  - ✓ “Place in humanistic geography is more than a point or dot, a name or a locality: it has meaning. There is a "sense of place" an identity, a personality, according to some authors. This means that values can be attributed to place
(<http://www.hypergeo.eu/spip.php?article440>)
- Území/teritoria – základní procesní jednotky prostorové heterogenity, lidská identifikace a odstup, síly a moc
- Krajiny/životní prostředí –interaktivní kompozitní přírodní, přírodně-kulturní, kulturní prostory. Dopady lidských činností na přírodní systémy a na lidské zdraví. Využití země a krajinný pokryv, odlesňování, desertifikace, eroze půdy, pokles biodiverzity, klimatická změna, odpad, nemoci, znečišťování, rabování přírodních zdrojů včetně oceánů
- Regiony – integrativní/synergické přírodní nebo lidské prostory. Uzlové/spádové, stejnosměrné a lidové typy regionů. Administrativní regiony, administrace/správa území, vývoj a rozvoj regionů, regiony jako modulátory, synergetické prostory, městské, metropolitní regiony
- Lidské globiony – realms podle deBlijje. Globalizace a glocalizace, globální témata, nebo problémy? Nadnárodní společnosti, mezinárodní bankovníctví, finanční podvody a krize. Historie od říčních civilizací, kulturních království, kolonialismus a postkolonialismus.

→ Země/Svět jako celek. Příklad: globální summit OSN 25. 9. 2015.
Mezinárodní vztahy, společenství, organizace, pakty, smlouvy,
konference, sport, lidské kontakty.

Bb ekumena – svět lidí

Prostor: absolutní, relativní a relační; percepční, imaginativní a normativní; třetíprostor (E.Soja): vnímaný, chápaný a žitý. Reprezentace prostoru a prostory reprezentací, prostorové praktiky. Jak zakoušíme svět a jak mu rozumíme. Topy a chóry, stanoviště a situace, místo. Prostor, prostoralizace a prostorovost: jak jsou složky distribuovány a jak vzájemně závisí na jejich prostorovém nastavení. Fyzická a sociální prostorovost (italský seriál s komisařem Montalbanoem).

1. Obyvatelstvo

1.1. Světová demografie a obyvatelstvo, prostoralizace a hustota, populační struktura, dynamika a změny, porodnost a úmrtnost, věkové pyramidy, přirozený přírůstek/úbytek. Demografický přechod – 5 fází populačního vývoje lidstva a jeho reflexe, Malthus a jeho kritici – Esther Boserup/ová, následně W.Rostow: stádia ekonomického růstu. Migrace: push-pull princip, vynucená, zdráhavá a dobrovolná migrace, její zvládnutí. Současná stříbrná planeta a populační výhledy. Diaspora.

1.2. Osídlení – raná stádia, hydraulické společnosti, funkce sídel, urbánní a rurální osídlení.

2. Urbánně-rurální nexus:

hyperurán-urbán-suburbán-rurál-subrurál/rurbán-hyperrurál.

2.1. Urbanizace/urbanita: megacities a metropolizační sdružování, globální města, povaha měst, funkce – od řemesel a obchodu k průmyslu, službám, finančnictví. Urbánní osídlení – hierarchie, řádovost, střediska, zasíťovaná města. Uvnitř města – urbánní využití země, sociální prostorovost, suburbanizace, světová urbánní diverzita. Od urbanizace ke kontraurbanizaci, nerovnosti – uzavřená společenství, ghetta bídy, gentrifikace, půdní vestavby

2.2. Rurální/venkovský prostor – ruralita: geografická imaginace venkova, osídlení, využití země, komodifikace venkova, funkce – zemědělství, těžba, vodní zdroje, ochrana, skládky odpadu, vojenské výcvikové prostory, lesnictví, rekreace, doprava, osídlení. Rurbanizace, stírání rozdílů mezi městem a venkovem, rurální praktiky, politika.

3. Kulturní rozmanitost/prostoralizace světa: hlavní světové kultury, jejich (ne)souměřitelnost? Složky ideologické, technologické, společenské, procesy kulturní změny – inovace, difuze, akulturace, transfer, asimilace, rezistence ke změnám, kulturní/politická ekologie, posvátná místa, kulturní krajiny, kulturní politika, pohlaví, moc, identity a difference, etnicita, jazyky a náboženství, světonázory, multikulturalita a transkulturalita. Životní styl/způsob.- viz **apendix** (návrh volitelného předmětu Kulturní geografie).

4. Živobytí a ekonomie: samozásobitelství, tržní a plánované ekonomiky, mezinárodní obchodní proudy/toky, světové měnové trhy, světový kapitál. Koncept ekonomického růstu/rozvoje, kritéria pro měření, stádia ekonomického růstu (Rostow). Rozvinuté a rozvojové země, nově industrializované, emergentní ekonomiky, BRICS. Cestování, peněžní toky, nerovný vývoj/rozvoj/růst, energie, výživa, potravní zdroje.
  - 4.1. Primární aktivity – zemědělství a zásobení potravinami, extenzivní a intenzivní zemědělství, environmentální/kulturní/ekonomické faktory působící na zemědělství. Extenzivní samozásobitelství – kočovné, stěhovavé. Intenzivní samozásobitelství, urbánní, expanzivní – nově obdělávaná půda, zvyšování výnosů. Světové rozšíření zemědělských typů, rozvoj. Zelená revoluce, komerční zemědělství – kontrola produkce, prostorové modely, intenzivní zemědělské podnikání, extenzivní tržní zemědělství, speciální plodiny a produkty, rybolov, lesnictví, kožešiny, těžba: rudy a nerudní položky, minerální paliva, obnovitelné energie.
  - 4.2. Sekundární aktivity: zpracovatelský průmysl, stavebnictví, výroba energie. Umisťování průmyslu/průmyslové lokace – lokalizační faktory, proměny rozmístění, energie a suroviny, světoví producenti a konzumenti, energie, obchod, energetické zdroje. Práce, trh, doprava, aglomerační ekonomika, včasné dodávky, flexibilní produkce, komparativní výhody, dodavatelé, relokace výroby, nadnárodní společnosti, globální průmyslové trendy, high-tech, difuze technologií. Světová prostoralizace průmyslu, trendy změn, prostoralizace high-tech.
  - 4.3. Doprava – typy, environmentální dopady, dopravní trasy a sítě, mezinárodní přeprava
  - 4.4. Služby – terciární aktivity: maloobchod, finanční instituce a úřady. Velkoobchod, osobní a profesionální služby. Volný čas a turismus. Kvartenární aktivity – informatika, výzkum, management. Kvintérní aktivity – výkonní rozhodovatelé.
5. Politická prostoralizace světa
  - 5.1. Státní suverenita, geopolitika, mezinárodní hranice a změna typů vlád, staré a nové demokracie, vlády jedné strany, vojenské vlády, teokracie, absolutní monarchie, koloniální svět, studená válka, post-koloniální a post-sovětský svět. Enklávy a exklávy, iredentismus, mezinárodní vztahy a konflikty, války a mír, nacionalismus
  - 5.2. Občanství a vládnutí

Literatura:

Především Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Plzeň, Vyd. a nakl. Aleš Čeněk, s.r.o., 411 s.

Apendix:

Návrh na nový předmět pro akademický rok 2015-2016

Název	
Období	podzim
Název	Kulturní geografie
Název anglicky	Cultural Geography
Vyučovací jazyk	čeština (případně doplňující texty v angličtině)
Učitelé - přednášející	A.Hynek
Učitelé - cvičící	G.Novotný
Ukončení	kolokvium
Rozsah	1+1 (přednáška + seminář)
Periodicita	každoročně (podzimní semestr)
Periodicita - poznámka	
Prerekvizity	žádné
Limit - max. studentů	40
Poznámka	
Mateřské obory	program (Bc./Mgr.) – studijní obor – Geografie a kartografie
Nabízet mimo obory	(spíše) ano
Předpoklady slovně	otevřený kurz pro PřF i MU, zájem o kulturní geografii a terénní studium

Osnova kurzu:

a) PROSTOR, VĚDĚNÍ A MOC

- 1) úvod - historie a současnost kulturních a imaginativních geografí
- 2) poststrukturalismus, postmodernismus, vládnutí a moc, geografie moci a odporu
- 3) místo a prostor (*space and place*) - percepce, *sense of place*, imaginace a materialita
- 4) krajina a přístupy ke krajině, životní prostředí, území a regiony/globiony

b) ROZDÍLY A PŘÍSLUŠNOST KE STRUKTURÁM

- 5) tělo a jeho identita, smysly a emoce, životní styl/způsob
- 6) gender a sexualita, queer geography, kulturní skupiny a místa
- 7) feministická geografie a children geographies
- 8) etnicita, občanství a domov, práce a role financí
- 9) geografie náboženství
- 10) městská krajina a geografie strachu, otázky bezpečnosti (*security and safety*)

c) HRANICE A MOŽNOSTI JEJICH PŘEKRAČOVÁNÍ

- 11) Postkoloniální studia - multikulturalismus, globalizace
- 12) kulturní krajina a hybridita, možnosti studia krajiny, materiální kultura
- 13) Terénní kulturní geografie a možnosti terénního výzkumu

D – Charakteristika studijního předmětu

Název studijního předmětu	Kulturní geografie		
Typ předmětu	volitelný	doporučený ročník 3./	
		podzimní semestr	
Rozsah studijního předmětu	2	hod. za týden	2
		kreditů: 3	
Jiný způsob vyjádření rozsahu	1+1		
Způsob zakončení	kolokvium	Forma výuky	Přednáška a diskuzní seminář
Další požadavky na studenta			
Vyučující	Doc. RNDr. Alois Hynek, CSc., Mgr. et Mgr. Gustav Novotný		
Stručná anotace předmětu	<p>Obsah:</p> <p>Jaká je současná kulturní geografie? Jaké jsou její historické implikace, postavení v rámci geografie a aktuální vývoj v praxi? Jak můžeme využít současná kulturně geografická témata v aplikovaném výzkumu? Kurz Kulturní geografie částečně vychází z předmětů <i>Sustainability</i> a <i>Urbánní a rurální studia</i> (A. Hynek, G. Novotný), využity jsou zkušenosti s prací se studenty i zpětná vazba, kterou studenti poskytli na základě svých terénních výzkumů. Zároveň tento předmět poskytuje - v rámci kontextu GÚ Přf MU - nový pohled na výuku geografie a nabízí samostatný kurz týkající se subdisciplíny kulturní geografie. Výuka je koncipována jako jedna výuková hodina přednášky (s možností diskuze a participace studentů) a jedna hodina semináře, kde budou tyto diskuze dále rozvíjeny. Plánovány jsou i výzkumné úkoly, během kterých si studenti ověří svoje teoretické znalosti v praxi. Důraz bude kladen i na vlastní kreativitu, vyjádření vlastního názoru a jeho obhajobu v kolektivní diskuzi.</p> <p>Osnova kurzu se skládá ze tří hlavních bloků: jde o kapitoly a) prostor vědění a moc, b) rozdíly a příslušnost ke strukturám a c) hranice a možnosti jejich překračování. V rámci těchto výukových bloků budou diskutována dílčí témata např. místo a prostor (<i>space and place</i>) - percepce prostoru a vnímání místa (<i>sense of place</i>), tělo a jeho identita, gender a sexualita, feministická geografie, etnicita, občanství a domov, práce a role financí, geografie náboženství, městská krajina a geografie strachu či otázky bezpečnosti (<i>security and safety</i>). Zahrnut bude i transdisciplinární výzkum v oblasti sociálních věd a témata postkoloniálních studií - např. multikulturalismus nebo globalizace. Důležitou součástí předmětu (v návaznosti na kurzy <i>Sustainability</i> a <i>Urbánní a rurální studia</i>) jsou kulturní krajina a hybridita, možnosti studia krajiny a také terénní kulturní geografie a možnosti terénního výzkumu.</p> <p>Inspirací a základním studijním materiálem pro práci v kurzu jsou studie britských geografů, především Petera Jacksona, Philipa a Mikea Crangových či Johna Wylieho.</p>		
Aktivita:			

- přednášky;
- studium literatury;
- seminární diskuze;
- terénní výzkum;
- prezentace výsledků;

Známkování:

- dílčí výzkumné projekty (2-3) (40 %);
- prezentace výsledků během kolokvia (40 %),
- aktivita na semináři (20 %)

Informace ke kombinované nebo distanční formě	
Rozsah konzultací (soustředění)	hodin za týden
Rozsah a obsahové zaměření individuálních prací studentů a způsob kontroly	
Studijní literatura a studijní pomůcky	
<u>Povinná:</u> Crang, Mike (1998): <i>Cultural Geography</i> . Londýn: Routledge.	
<u>Volitelná:</u> Cloke, Paul et. al. (2014) [2005]: <i>Introducing Human Geographies</i> . Londýn: Routledge. Jackson, Peter (1989): <i>Maps of meaning</i> . Londýn: Routledge. Mitchell, Donald (2000): <i>Cultural Geography: an critical introduction</i> . Malden: Blackwell. Sibley, David; Jackson, Peter a kol. (2005): <i>Cultural Geography</i> . Londýn: I.B.Tauris & Co Ltd. Wylie, John (2007): <i>Landscape</i> . Londýn: Routledge.	

C - REGIONY: Regionální geografie

Koncept regionu – prostorovostní celostní integrace, soubor míst

Místo – dějiště sociálních vztahů

Krajina – prostorovostní složková interakce

Území – mocenská prostorovost (vlastníci, správa...)

Proces vymezování regionů = regionalizace (prostoralizace na regionální úrovni: mezi lokální a globální, původní přístup - pravidla: Grigg, 1967), regionální taxonomie = intelektuální operace s regiony. Regiony složkové a složené/kompletní (dříve: komplexní) – jak FG, tak HG.

0. Regionální osnova:

- 0.1 klasika, tradiční: poloha, povrch, podnebí, vodstvo.....obyvatelstvo, sídla, průmysl, zemědělství..... obchod,vnější vztahy
- 0.2 Claval P. (1998): An Introduction to Regional Geography. Oxford: Blackwell publ., 299 s.....
  - 1. Vývoj studia regionů
    - a. Herodotova Odyssea, topos/chór
    - b. Oikumene - Eratosthenes, Ptolemaios – kartografie
    - c. Osvícenství – Jefferson, Humboldt
    - d. Klasické období – Reclus, de la Blache
    - e. R.Brunet - choréme - Géographie Universelle
    - f. Pred, Harvey, Gregory,Jameson, Entrikin,Cooke
  - 2. Regionální přístup
    - a. Přírodní regiony
    - b. Ekonomické regiony
    - c. Metropolitní regiony
    - d. Kulturní regiony, region jako žitý svět (*vernacular*)
  - 3. Metody regionalizace
    - a. Individuální mapování
    - b. Systematické mapování
    - c. Mapy jako nástroj regionalizace
    - d. Polarizované regiony
    - e. Regionalizace jako klasifikace
  - 4. Ekologické základy RG
  - 5. Ekonomické základy RG
  - 6. Sociální a kulturní dimenze RG
  - 7. Regionální vědomí a identita
  - 8. Region a politický život
  - 9. Vývoj forem regionální organizace
    - a. Společnosti bez státu
    - b. Tradiční společnosti
    - c. Od průmyslové revoluce
    - d. Globalizace a nový územní řád (viz R.Bone)
- 0.3 Výstižná
profil regionu – výstižné charakteristiky rozlišující znaky/vlastnosti běžné, zvláštní, jedinečné
- 0.4. akční osnovy
  - 0.4. ESPECT – ekonomie,společnost,politika,ekologie/environment, kultura, technologie(Hynek,Hynek, 2007)

0.4.1 Labounková V. et al.(2009): Metodická příručka pro zpracování strategických rozvojových dokumentů mikroregionů. Praha, Brno: MMR, ÚÚR, 52 s.

Pořízení SRD (strategického rozvojového dokumentu) mikroregionu
Analytická část

I.1. Situační analýza mikroregionu (profil mikroregionu)

I.1.1.Struktura profilu mikroregionu

I.1.2. Utříděné analytické informace charakterizující mikroregion je vhodné z hlediska jejich dalšího použití strukturovat do následujících kapitol:

A. Identifikace regionu –

poloha a základní geografická charakteristika mikroregionu. Informace o zásadách jeho fungování vycházejících ze stanov mikroregionu.

B. Charakteristika území:

a) obyvatelstvo a sídla,

b) trh práce,

c) doprava,

d) ekonomická situace mikroregionu a struktura ekonomiky mikroregionu,

e) komerční služby a maloobchodní sféra,

f) nestátní neziskový sektor,

g) sociální a občanská vybavenost,

h) těžba nerostných surovin, průmyslová výroba a stavebnictví,

i) zemědělství a lesnictví,

j) řemesla a jiné drobné podnikatelské aktivity, inovace,

k) technická infrastruktura (elektroenergetika, plynárenství, teplárenství, dálkovody, telekomunikace, vodovody a kanalizace pro veřejnou potřebu, odpadové hospodářství, vodní hospodářství, ochrana před povodněmi a živelními pohromami),

l) rekreace a cestovní ruch,

m) kultura a ochrana kulturních památek, společenské a sportovní aktivity,

n) ekologická situace a ochrana životního prostředí.

C. Širší vztahy mikroregionu:

a) vnější vazby mikroregionu na regionální a nadregionální úrovni, příhraniční spolupráce,

b) vyhodnocení stávajících dokumentů, které mají vztah k území mikroregionu,

c) vyhodnocení návaznosti na strategické dokumenty rozvoje kraje a sousedních mikroregionů.

D. Aktéři regionálního rozvoje v mikroregionu

E. ÚPD obcí a kraje

F. Závěry situační analýzy – stručné shrnutí všech poznatků analýzy.

Každá z uvedených částí A-F by měla mít zpracovaný dílčí závěr v bodech, neboť právě závěry z jednotlivých částí situační analýzy budou podkladem pro zpracování SWOT analýzy. Textová část situační analýzy by měla být doplněna odpovídajícími grafy a kartogramy.

II. SWOT analýza

III. Návrhová část

III.1. Stanovení vize rozvoje mikroregionu

III.2. Formulování cílů rozvoje a priorit v časovém horizontu

III.3. Rozvojové projekty.

IV. Akční plán

V. Zpracování finančního rámce

VI. Realizace a monitoring SRD mikroregionu

0.4.2. Mikroregionální osnova (Mikroregion Svitavsko, 2004):

1. Úvod

2. Souhrnná textová část analýzy mikroregionu

2.1. Analýza mikroregionu

2.1.1. Charakteristika mikroregionu

2.1.2. Záměry vyplývající z ÚPD (urbanistická studie, územní plán)

2.1.3. Základní typy veřejně prospěšných staveb v ÚPD obcí

2.1.4. Náměty obcí na spolupráci v rámci mikroregionu

2.1.5. SWOT analýza

3. Programová část

3.1. Vize

3.2. Prioritní zájmy (domains) rozvoje

3.2.1. Rozvoj cestovního ruchu

3.2.2. Ochrana životního prostředí

3.2.3. Zajištění sociálních a zdravotních služeb v obcích

3.2.4. Vzdělávání a využití volného času

3.2.5. Ekonomický rozvoj

3.2.6. Rozvoj venkova a zemědělství

3.3. Implementace, monitoring a hodnocení realizace strategického plánu

4. Souhrn projektů a projektových záměrů obcí

5. Grafická část analýzy mikroregionu

0.4.4 a ještě další:

Program rozvoje kraje:

1. Poloha

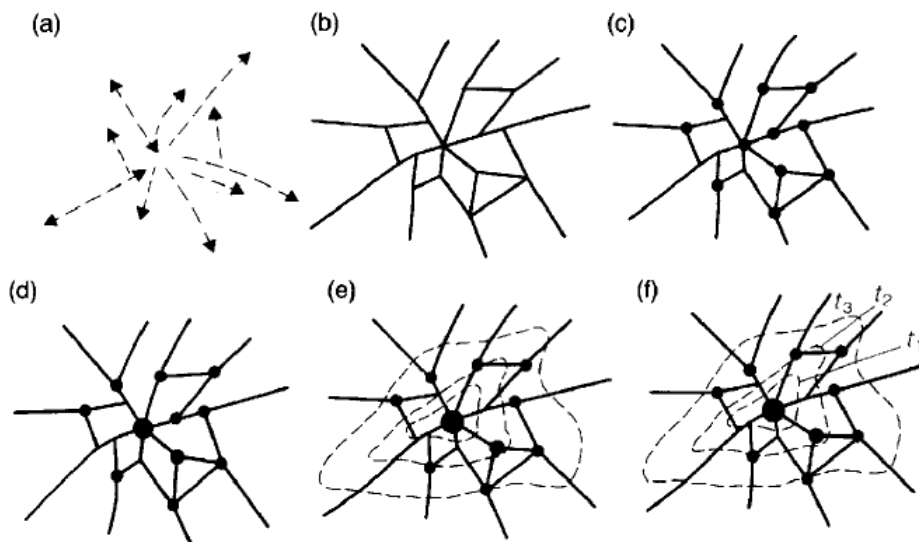
2. Obyvatelstvo a sídelní struktura

3. Bydlení a domácnosti
4. Dopravní infrastruktura
5. Technická infrastruktura
6. Hospodářství
7. Trh práce
8. Vzdělávací, zdravotnická, sociální a kulturní infrastruktura
9. Životní prostředí
10. Rekreace a cestovní ruch

SWOT analýza

11. Prioritní oblast 1: Konkurenceschopná ekonomika a zaměstnanost
12. Prioritní oblast 2: Kvalitní a dostupné veřejné služby
13. Prioritní oblast 3: Moderní infrastruktura a mobilita
14. Prioritní oblast 4: Zdravé životní prostředí a udržitelný venkov
15. Prioritní oblast 5: Atraktivní kulturní a historické dědictví a cestovní ruch

0.5 Grafický Haggettův koncept lokalizace jako univerzální základ:

Locational analysis Stages in the analysis of nodal regional systems: (a) interaction: (b) networks: (c) nodes: (d) hierarchies: (e) surface: (f) diffusion (Haggett et al., 1977)

0.6. Hampl (2001, 286) odlišuje podle hlediska vývojové složitosti integrální společenský systém od systémů přírodních a na úrovni druhé rozlišuje v jeho rámci tři základní subsystémy/struktury podle hlediska komplexity:

1. Lidský druh jakožto soubor biosociálních elementů, který je obdobně jako přírodní druhové soubory elementů relativně homogenní: geneticky podmíněná vysoká podobnost lidí jak z hlediska biologických a demografických znaků, tak i z hlediska potenciálu sociálního nebo ekonomického uplatnění.
2. Sociální, resp. societální systém v obvyklém pojetí, tj. soubor nejen samotných lidí, ale i jejich vzájemných vztahů vytvářejících sociální organizaci. Ta je vyjádřena různými strukturami mocenskými, socioprofesionálními apod. Tyto

struktury jsou obvykle hierarchicky uspořádané, takže dochází k narušení, resp. k potlačení druhové homogenity lidí: lidé jsou relativně rovnocenní, ale jejich pozice ve společnosti je diferencovaná.

3. Sociogeografický, resp. geosociální systém, který obsahuje jak soubor lidí, tak jejich vzájemných vztahů, který se však formuje v první řadě na základě vztahů lidí a společnosti a jejich vnějšího přírodního prostředí. Geografická organizace společnosti je tedy komplexněji podmíněna než vnitřní organizace společnosti, je primárně výsledkem interakce společnosti a přírody. Zahrnuje tudíž struktury jako je systém osídlení, využití země/ploch apod.

Charakteristické je přitom výjimečně nerovnoměrné geografické rozmístění společenských (ale i přírodních) jevů.

Hierarchizace sociogeografických systémů je tak jejich všeobecným a pronikavě vyvinutým znakem, i když ne vždy jde o hierarchii v úzkém (společenském) slova smyslu: hierarchie systému sídel je samozřejmě založena také na principech podřízenosti/nadřízenosti, avšak řada přírodními podmínkami podmíněných diferenciací/hierarchizací je pasivního —vnějšími poměry určeného typu.

Můžeme se podívat na přírodní elementy uváděné M.Hamplem jinou optikou – pomocí metafory sendviče (viz Dešifrák):

lidské stavby v krajině
příroda využívaná lidmi
živé složky přírodní krajiny
oživené složky přírodní krajiny
plynné a kapalně složky přírodní krajiny
reliéf jako převaděč toku látek a energií
horniny/zeminy/nerosty – pevné složky přírodní krajiny
geotermální a solární energie

Geografické regiony

1.0 jejich vymezení, síť regionů, regionální analýza, analogie, regiony jako modulátory (Haggett). Paasi: institucionalizace. Státy jako regiony, ORP jako regiony? Fyzickogeografické regiony – Země: FGAM (1964), Kotljakov (1998), Demek, Quitt, Raušer (1975), Hromádka (1968).

Humánně-geografické a socioekonomické regiony, regiony kulturní, regiony administrativní: Hampl (2003, 2005, 2010), Ivanička (1983) de Blij, H., Muller, P., Nijman, J. (2014), Grigg (1967), Haggett (1990, 2001), Lauko, Kasala (2009), Hynek (září 2015, předmět Z7011 Geografické kurikulum) - prostorová integrace/komponentní a kompozitní jako prostoralizace na prostorové úrovni mezi topickou a globální, souvztažná s úrovní chorickou. ORP a mikroregiony. Mega/makro/mezo/mikro regiony.

1.1. Nodální/vektorové regiony/nodalita, uzly-jádra, metropolitní regiony, hubs, urban centres, twin cities. Prostorové interakce: komplementarita/doplňkovost, gravitační koncept (Reilly),

přenositelnost/transferabilita, intervenující příležitosti, vzdálenostní efekt (Reilly's break point), překonávání prostoru, komunikace, upřednostňování pohybu/mobilita.

- 1.2. Stejnorodé/skalární regiony – složkové/komponentní a složené/kompozitní/agregované. Výrobní: produkce-distribuce-směna-užití/spotřeba jako jejich segmenty. Podle využití země, stejnorodé prostorovosti
- 1.3. Krajové/vernacular – kulturní, podle nářečí, lidově označené, domorodé
- 1.4. Administrativně-politické regiony. Tradiční osnova regionální analýzy – poloha, povrch, podnebí, vodstvo, půdy, biota, nerostné suroviny, obyvatelstvo a sídla, průmysl, zemědělství, doprava, služby, vnější vztahy.... Jiné osnovy: Claval, 1998, Hynek – ESPECT (Hynek, A., Hynek, N. 2005)
- 1.5. Regionální síť – sídelní systémy, Kohl (1850), Christaller (1933), Lösch (1939), Perroux (1955), Isard (1956), Krugman (1991). Transformace sítí, jádro a hierarchie, centrum/semiperiferie/periferie, stuhový vývoj. Nový polycentrický vývoj – ESPON.
- 1.6. Povrchy: městské územní plány, cenové mapy, využití země, plánování využití země a regionální plánování/prostorové plánování. Povrchové modely urbánního a rurálního vývoje/rozvoje/změn (von Thünen, 1826). Funkční zóny, zónování, lokace/allokace, náklady/užitek, průmyslové zóny/regiony/linie/osy. Hypermarkety, jejich umístění a působnost, druhé bydlení – chataření a chalupaření.
- 1.7. Prostorová difuze: typy vln, Hägerstrandův model a jeho modifikace, odpor k difuzi, hranice a bariéry/překážky – (ne)propustnost, příklady difuzí, šíření chorob (mor, Ebola...), endogenní zdroje difuze
- 1.8. Teritoriální/akvatoriální napětí: teritorialita živočišná a lidská, kolonizace prostoru,
gravitační tržní teritorialita. Stát (svrchovanost, hranice) jako region, dostředivé a odstředivé síly v identitě státu, státní hranice, vnější a vnitřní tlaky, konflikty, menšiny, volební obvody – gerrymandering, víceúrovňová státní správa, mezinárodní koalice, prostorový imperialismus, akvatoriální problémy, hranice jako filtry, stabilita hranic (?)
- 1.9. Regionální nerovnosti/disparity: bohaté a chudé regiony, vývoj rozdílů, Myrdalův model kumulativních příčin, Rostow-Taaffe model, Friedmannův model jádro-periferie, Kondratjevovy dlouhé vlny, Lorenzova křivka (letní škola 2009), indikátory blahobytu, environmentální indikátory (mžp, cenia)
- 1.10. Regionální růst/rozvoj/vývoj – intervenční nástroje regionální politiky, růstové póly, strategický ústup, regionální plánování. Blažek, J. Uhlíř D. (2011) – teorie regionálního rozvoje. Viturka M. (2011): Integrovaná teorie udržitelného regionálního rozvoje – představení a aplikace

- 1.10.1. Rozvojové programy a projekty: regionální analýza - česká praxe dle metodiky EU pro kraje:
- 1.10.2. regionální analýzu přírodních a ekologických podmínek území,
  - 1.10.2.1. regionální analýzu obyvatelstva, osídlení a sociálních podmínek,
  - 1.10.2.2. regionální analýzu ekonomických podmínek, dopravní a technické infrastruktury,
  - 1.10.2.3. analýzu regionálních vazeb a procesů.
- Mikroregionální rozvoj – viz metodiky. Regionální udržitelný rozvoj ČR – viz příl.
- 1.11. Globalizace-regionalizace-glokalizace:
  - 1.11.1. prostorová komprese, globální vesnice, nadnárodní korporace, stát jako korporace, globální posun/shift (Dicken, 2007)
  - 1.11.2. (post)washingtonský konsenzus, růst globálních měst jako finančních center/hubs,
- 1.12. Státy světa – skupiny zemí, mezinárodní organizace, pakty, mezinárodní vztahy
- 1.13. OSN: globální cíle 25.9.2015 (viz Ekumena)
2. Česká republika (část viz výše)
  - 2.9. Poloha – umístění, postavení, propojení
  - 2.10. Příroda – reliéf (morfo-struktury-skulptury), klimatické regiony (2x Quittovo mezoklima), povodí a vodní toky, půdní pokryv, bioregiony, FG regiony
  - 2.11. Sídlní prostoralizace, obyvatelstvo
  - 2.12. Využití země, kulturní krajina a její správa, území, průmysl, zemědělství/lesnictví, služby infrastrukturní, např. doprava, služby sociální – prostoralizace
  - 2.13. Česká ekonomika, HDP, HNP, FDI, zahraniční obchod, maloobchod, strukturální fondy EU, SROPy,
  - 2.14. Regionální rozvoj, trvalá udržitelnost:
    - 2.14.1. národní strategický rámec ČR 2007-2013
    - 2.14.2. národní rozvojový plán ČR 2007- 2013
    - 2.14.3. návrh strategie udržitelného rozvoje ČR
    - 2.14.4. strategie regionálního rozvoje ČR
    - 2.14.5. kraje ČR, jejich strategie a programy rozvoje
    - 2.14.6. územní agenda EU, územní plánování v ČR
3. Svět – globiony/realms a jejich regiony, podle : de Blij, H., Muller, P., Nijman, J. (2014) Geography: Realms, Regions, and Concepts, 16th ed. Hoboken: Wiley, 656 pp

Literatura:

Blažek J., Uhlíř D. (2011): Teorie regionálního rozvoje. Praha, Karolinum, 344 s.

- Claval P. (1998): *An Introduction to Regional Geography*. Oxford, Blackwell, 299 s.
- de Blij, H., Muller, P., Nijman, J. (2014) *Geography: Realms, Regions, and Concepts*, 16th ed. Hoboken: Wiley, 656 pp.
- Demek J., Quitt E., Raušer J. (1975): *Fyzickogeografické regiony ČR, měř. 1:500 000*. Brno, Geografický ústav ČSAV.
- Dicken P. (2011): *Global Shift. Mapping the Changing Contours of the World Economy*. New York, London, The Guilford Press, 607 s.
- Grigg, D. (1967): *Regions, models and classes*. In: Chorley R., Haggett P., eds.: *Models in Geography. The Second Madingley Lectures*. London, Methuen, p. 461-510., 816 pp.
- Haggett P. (2001): *Geography. A Global Synthesis*, 4th ed. Upper Saddle River, Prentice Hall, 864 s.
- Haggett P. (1990): *The Geographer's Art*. Oxford, Basil Blackwell, 219 s.
- Hampl, M. (2010): *Regionální diferenciacce společnosti: obecné typy vývojových procesů*. *Geografie*, 115, 1, 1-20.
- Hampl, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 147 s.
- Hampl, M. (2003): *Diferenciacce a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor?*. *Geografie*, 108, č. 3, s. 173–190.
- Hromádka, J. (1968): *Přírodní oblasti*. In: *Československá vlastivěda, díl I Příroda, svazek 1*, ed. J. Macek, Praha, Orbis, s. 671–784
- Hynek, A. (2011): *Geografie, geograficita – prostorovosti*. In: H. Svobodová, ed. *Prostorovosti: místa, území, krajiny, regiony, globiony*, Sborník příspěvků z konference, GaREP, Brno, s. 6-50
- Hynek, A. (2009): *Prostorovosti: místa, krajiny, regiony*. *Acta Geographica Universitatis Comenianae* No. 53, 2009, pp. 123-132. Univerzita Komenského v Bratislave
- Hynek, A., Trávníček, J. (2013): *Environmental Targets and Measures in the Strategies and Programmes of Regional Development in the Czech Republic*. *Global Journal of Human Social Science Geography, Geo-Sciences, Environmental Disaster Management*, 2013, roč. 13, č. 5, s. 1-11.
- Hynek A., Hynek N. (2005): *The politics of Landscape: Spatiality, Sustainability, Security*. X. International Conference on 'Culture and Environment' "Who Makes The Landscape" The most Important Questions of Landscape Ecology. UNESCO-Chair for Ecological Awareness and Sustainable Development of the Faculty of Ecology and Environmental Sciences TU Zvolen in Banská Štiavnica, September 7th-9th, 2005. (Power Point Presentation)
- Ivanička K. (1983): *Základy teorie a metodologie socioeconomickej geografie*. Bratislava, SPN, 448 s.

- Kotljakov V. M., ved. editor (1998): Resources and Environment. World Atlas. Priroda i resursy Zemli. Institut of Geography, Russian Academy of Sciences and Ed.Hölzel, Vienna, 1st ed., 2 sv., 190 s.
- Labouňková V. et al.(2009): Metodická příručka pro zpracování strategických rozvojových dokumentů mikroregionů. Praha, Brno: MMR, ÚÚR, 52 s.
- Lauko V., Kasala K. (2009): Teória a metodológia regionálnej geografie. Bratislava, Kartprint, 54 s.
- Viturka M. (2011): Integrační teorie udržitelného regionálního rozvoje – představení a aplikace. Politická ekonomie, 6, 794-809.

Apendix:

(Úryvek z článku Fyzickogeografická vzdělávací osnova - Hynek A., Novotný G., (2016): Fyzickogeografický sborník 13, Fyzická geografie a krajinná ekologie: výzkum a vzdělávání. Příspěvky z 33. výroční konference Fyzickogeografické sekce České geografické společnosti konané 16. a 17. února 2016 v Brně ed.: V. Herber, s.7-11. ISBN 978-80-210-8407-0 MU.

V českém geografickém vzdělávání zatím jediným, kdo reaguje na mezinárodní projekt Geocapabilities, byť podporovaný např. i EUROGEO (K.Donert) (<http://www.geocapabilities.org/>) je J. Vávra (2015), který je označuje jako geografické schopnosti. Činí tak u nás s nevídaným pedagogickým základem, který vystavuje svému geografickému pohledu ('gaze') strastiplnou cestou českou pedagogickou terminologií. Hlavními protagonisty projektu *Geocapabilities* jsou Lambert, Solem a Tani (2015). Vávra pohotová reakce na tento projekt přináší vyjasnění řady nepochopených souvislostí tohoto projektu a rovněž podněty k dalšímu rozvíjení našeho geografického vzdělávání. Správně zmiňuje geografické kurikulum, jež můžeme považovat za jeden z pilířů, ne-li hlavní v rozvíjení 'geocapabilities'. Překlad tohoto termínu není snadný, osciluje mezi schopnostmi, kompetencemi, ale nikoliv dovednostmi, jak J. Vávra správně naznačuje. My je označujeme 'geografické působnosti'. Postupujeme-li foucaultovskou transverzálou (Deleuze, česky 2003), pak koncept *geocapabilities* vychází z Youngova konceptu 'powerful knowledge', který má počátek v jeho práci z r. 1998 (Young, 1998), po níž následují další práce, mezi nimiž je pro nás významná jeho spolupráce s geografí – Young, Lambert, Roberts and Roberts (2014), odkud je to jen krůček ke zmíněným *geocapabilities*. Ale počátek je zcela jinde – u indického ekonomy Amartya Sena, který získal Nobelovu cenu za ekonomii (1998) – příspěvek k ekonomii blahobytu založenou na studiu teorie lidského rozvoje, odstranění chudoby, sociální volby, ekonomické a sociální spravedlnosti v jeho pracích od r. 1960. Sen ve svých studiích zdůrazňuje roli 'capabilities'- toho, co jsou jednotlivci schopni udělat, tedy schopnost konat. Podtrhuje význam skutečných svobod jako personální výhody, vnitřní svobodu volby, individuálních rozdílů v přeměně zdrojů do hodnotných aktivit, rozmanitých činností vedoucích ke štěstí, rovnováhu materiálních a ne-materiálních faktorů v hodnocení lidského blahobytu, zájem na rozdělení příležitostí ve společnosti. Tento koncept rozvíjí mj. i Martha Nussbaum věnující se politické filosofii a další ekonomové, např. Anand, Foster. Young pochopil, že v Senově konceptu schopností konat může být základ vzdělávání, což oceňuje v jeho životopise A. Briggs (2001). Obdobně tak učinili i M. Walker a Edita Unterhalter (2007). Nicméně byl to Young, který rozvinul další koncept – powerful knowledge, který lze česky přeložit jako silné znalosti. Adjektivum 'silný' můžeme hájit tak, že je opakem 'slabých žáků'. Young s Mullerem (2010), Lambert (2014) vymezili tři vzdělávací scénáře pro budoucnost:

F1 'Dodávka' předmětu: toto kurikulum se skládá ze znalostí samých pro sebe. Je organizován tradičními předměty - jako stabilní, trvalý a daný kmenovými znalostmi. Jde o pod-socializované znalosti. Charakterizuje výuku v populární představě a je opravdu tím, s čímž má dnešní svět hojnou zkušenost.

F2 Dovednosti, kompetence a "naučit se učit": toto kurikulum pojímá znalosti jako umělou libovolnou sestavu tradičních předmětů; integrovaná témata nebo 'úlohy' jsou přednostním obsahem. Jde o zkušenostní a pře-socializované znalosti. Je to častá současná vize progresivního vzdělávání prosazovaná OECD, EU a mnoha národními vládami.

F3 Působnosti: V působnostním přístupu nejsou předměty 'dány' (jako v F1), ale tím, že nejsou ani libovolné (jako v F2) – vývoj znalostí je veden 'epistemickými pravidly komunit specialistů', aby poskytovaly způsoby porozumění světu a braly žáky *za hranice jejich každodenní zkušenosti*. Vynikající specializovaní učitelé toho mohou vždy dosáhnout. Působnostní přístup může pomoci síle kurikula F3 být více explicitní a širěji dosažitelné zohledněním disciplinárních znalostí poskytnutím chvályhodných kurikulárních cílů Lambert (2014), který s Youngem spolupracoval (Young, et al., 2014) specifikuje silné geografické znalosti pro mladé lidi tak, že je zbavují omezení v osobním a intelektuálním růstu do světa dospělých, přesahují každodenní zkušenost tj. mimo přímou zkušenost žáka i učitele, jsou často abstraktní, teoretické nebo konceptuální a tím zjednávají rozhodující aspekt silných znalostí, poskytovat to, čemu D. Massey říká 'smysl globálního' naší planety s fyzickými a humánními vzájemnými závislostmi.

Odkazy:

- Bednarz, S.W. (2015). Setting the Standard for Standards: Perspectives on Standard Setting in the United States, *Coğrafya Eğitimi Dergisi [Turkish Journal of Geography Education]*, 1(2): 3-9.
- Cloke, P., Crang, P., Goodwin, M., eds. (2014): *Introducing Human Geographies*. London and New York, Routledge, 1058 pp.
- de Blij, H., Muller, P., Nijman, J. (2014) *Geography: Realms, Regions, and Concepts*, 16th ed. Hoboken: Wiley, 656 pp.
- Hynek A., Hynek N.: *The Scientific and Political Framings of Spatial Sustainability – The Strategy of Regional Sustainability for the NUTS III The Highland, Czech Republic*. *Studia i materiały Wydziału architektury Politechniki Wrocławskiej 1, Oblicza Równowagi Aspects of Equilibrium*, International Conference on Architecture, Urban design, Planning at Treshold of UN Decade of Education for Sustainable Development, Wrocław, 23-25.06.2005. Alina Drapella-Hermansdorfer, Krzysztof Cebrat, eds. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 2005, 637 pp. ISSN 83-7085-921-6, p.363-370
- Hynek A. (2011): *Geografie, geograficita – prostorovosti*. In: H.Svobodová, ed. *Prostorovosti: místa, území, krajiny, regiony, globiony*, Sborník příspěvků z konference, GaREP, Brno, s.6-50.
- Hynek A., Vávra J. (2011): *Dešifrovací klíč k současným geografickým aneb Úvod do geografie (v konvenční terminologii)*. TU Liberec, katedra geografie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické, 125 s.
<https://www.kge.tul.cz/attachments/article/327/Desifrak.pdf>
- Milkov, F. (1972): *Landšaftnaja sféra Zemli*. Vysšaja škola, Moskva, 207 s.

